

تأثیر جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی بر گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی بین دانشجویان دانشگاه پیام نور

سید مجید موسوی

کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد محلات

چکیده

اعتیاد به مواد مخدر در صدر تهدیدها و آسیب‌های اجتماعی و از غم‌انگیزترین معضلات جوامع امروزی است که اکثر جوامع به‌ویژه جامعه ما را به چالش کشیده است. هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی بر گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی بین دانشجویان دانشگاه پیام نور می‌باشد. گرایش جوانان به مواد مخدر صنعتی مثل کراک، شیشه، اکستاسی، ال اس دی و ... معضل جوامع معاصر می‌باشد. جامعه آماری در این تحقیق عبارتند از: دانشجویان رشته‌های مختلف در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ دانشگاه پیام نور می‌باشند. نمونه آماری به صورت تصادفی طبقه‌ای نسبتی و روش تحقیق از ۱۰۰ نفر از دانشجویان دختر دانشگاه فوق می‌باشند. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای نسبتی و روش تحقیق از نوع علی-مقایسه‌ای و برای جمع‌آوری اطلاعات و داده از پرسشنامه محقق ساخته استاندارد در مقیاس لیکرت استفاده شده است. این پرسشنامه در سه نسخه برای هر کدام از دانشجویان یکبار بر حسب جنسیت، بار دوم اشتغال و بار سوم وضعیت تحصیلی ارائه، و از ایشان تقاضا شده است هر کدام از آنها یا بر حسب جنسیت، یا اشتغال و یا وضعیت تحصیلیشان پاسخ دهند. در انجام تحقیق به این یافته‌ها بدست آمده است که جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی در گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی تأثیر دارند.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه پیام نور، گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی، جنسیت، اشتغال، وضعیت تحصیلی.

مقدمه

بشر، از قرن ها پیش، به خواص درمانی برخی از گیاهان مخدر آگاه بوده و در مراسم، جشنها و یا درمان، از آنها استفاده می کرده است. مصرف گیاهان مخدر از مسائل مهم اجتماع در آن دوره ها، محسوب نمی شد؛ اما با افزایش قدرت کشورهای سلطه طلب، اتباع آنها جهت کشف مناطق مناسب جهت گسترش مستعمرات، به اقصی نقاط جهان لشکرکشی کردند؛ و طی آشنایی با ملل مختلف، برگ، گل، ریشه و ساقه گیاهان مخدر را شناسایی و برای پیشبرد استثمار، در مناطق موردنظر، اقدام به کشت و مصرف مواد مخدر، مخصوصاً تریاک را متداول کردند. چرا که اعتیاد به مواد مخدر بهترین حربه برای منحرف نمودن افکار عمومی از مسائل سیاسی و منافع ملی و به زانودرآوردن جوانان بود. در واقع، اعتیاد شرایطی است که فرد به ماده خاصی به گونه ای وابسته شود تا در صورتی که ماده را مصرف نکند دچار علائم محرومیت از آنها شود. اعتیاد یک مسئله چند عاملی است و عوامل متعددی همچون: مسائل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، بنیان های سست خانوادگی و ... میتوانند مجموعه عوامل روی آوری افراد به اعتیاد باشد و در بین همه اینها، بنیان مستحکم خانواده در پیشگیری از مصرف مواد تعیین کننده است. «اعتیاد یعنی خوگرفتن و وابسته شدن جسمی، روانی، عصبی فرد به مواد مخدر که ترک یا فرار از آن ناممکن و یا بسیار مشکل است.» (اسلامدوست، ۱۳۹۱)

در حال حاضر اعتیاد و مصرف مواد مخدر به عنوان یکی از چالش های مهم اجتماعی، بهداشتی و سیاسی در سراسر جهان مطرح می باشد. هروئین نیز در سال ۱۸۹۸ برای اولین بار به صورت گرد سفیدرنگ مورد استفاده قرار گرفت و متأسفانه به علت اثرات روحی که در آغاز مصرف به آنها دست می دهد، ممکن است لذت ببرند و کم کم به وابستگی جسمی و روانی معتاد پایان می پذیرد؛ چون کاربرد مصرف داروهای مخدر و روان گردان ابتدا برای لذت روحی و شادمانی زایدالوصف و همچنین شدید و طولانی کردن لذت جنسی و تاخیر در ارضای جنسی و شهوت در موقع مقاربت می باشد. «بقراط نیز از شیر خشخاش به عنوان داروی خواب آور و مسکن سخن است. ابن سینا نیز از مصرف دارویی تریاک سخن گفته و به همین دلیل است که مصرف تریاک قرن ها پیش از مصرف مرفین و هروئین در جوامع مختلف رواج داشته است.» (پورکاظمی، ۱۳۸۹).

ادبیات نظری پژوهش**تاریخچه مواد مخدر در ایران**

در ایران باستان، در کتاب اوستا از گیاه کانابیز (شاه دانه) به عنوان یک ماده بی حس کننده نام برده شده است. کلاً ایرانیان دوران قدیم به مواد مخدر معتاد نبودند. در گذشته استفاده از مواد مخدر صرفاً به بزرگسالان محدود بود و جوانان و نوجوانان به آن روی نمی آوردند. مصرف مواد مخدر به طور پراکنده در مراسم اعتقادی و مذهبی منحصراً توسط گروه های خاص در شرایط معینی صورت می گرفت.

تاریخچه مواد مخدر در جهان

در قرن بیستم، قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و اعتیاد به مواد مخدر و داروهای روان گردان به خصوص جوانان، یکی از مسائل حد اجتماعی محسوب و گسترش فعالیت سازمان بزه کاری چندملیتی مافیا یک بحران در جهان به وجود آورد. در سال ۱۹۷۰ شاخص رشد اقتصادی در جهان بر مبنای درآمد نفت پتrodلار^۱ بوده ولی از ۱۹۹۸ به نازکودلار تبدیل شده است. درآمد خالص از قاچاق غیرقانونی مواد مخدر در جهان بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ میلیارد دلار تخمین زده شده است. افزایش تخریب مزارع و جنگل ها برای کشت انواع مواد مخدر هر سال به ۱۱ میلیون هکتار می رسد؛ که به شرایط زیست محیطی، خسارات جبران ناپذیری وارد می سازد.

تریاک

تریاک، عصاره در هوا خشک شده گل خشخاش است که با تیغ کشیدن به دور کاسبرگ این گل به دست می آید. تریاک در زبان فارسی معنای پادزهر را می رساند.

تریاک از ترکیبات مختلفی تشکیل می شود که عملکرد همگی آنها در بدن همانند کار هورمونهای ضد درد (آندورفین ها) است که از طریق تأثیر بر سلسله اعصاب مرکزی موجب تخفیف احساس درد در بدن می شوند. برای استفاده های پزشکی، تریاک و مشتقات آن می توان از کنترل کردن سرفه، اسهال و علائم سرماخوردگی و درمان افسردگی نام برد.

عوارض مصرف هروئین

عوارض مخرب هروئین به محض اولین استفاده از آن ظاهر می گردد. به خصوص در مواردی که اولین تجربه مصرف کننده از طریق تزریق آن به داخل سیاهرگ باشد. حالت نشنگی بسیار سریع در حدود هفت یا هشت ثانیه بعد از تزریق ایجاد می شود؛ که با گرفتگی رگ و عوارض عروقی همراه است. این در حالتی است که افرادی که این ماده مخدر را از طریق عضله تزریق می کنند، پنج تا هشت دقیقه بعد از تزریق و افرادی که هروئین را می کشند یا استنشاق می کنند، ۱۰ تا ۱۵ دقیقه بعد نئشه می شوند.

مصرف کنندگان هروئین بعد از استفاده از این ماده برای مدت کوتاهی احساس شادی و نشاط می کنند و بعد از آن به شدت دچار خواب آلودگی می شوند. بدنشان به شدت داغ، دهانشان خشک و دست و پاهایشان سنگین می شود. علت بروز این حالتها مختل شدن سیستم عصبی آنها است به طوری که این حالت تا ساعتها پابرجا است.

عوارض اعتیاد به حشیش (کانابیز)

بیش از سه هزارسال است که آفریقایی ها و آسیایی ها از حشیش استفاده می کنند. حشیش که در ماریکا ماری جوانا، در هند شانگ و شارا، در الجزایر و مراکش، کیف نامیده می شود، که از سرشاخه های گلدار یا میوه نشسته شاهدانه تهیه می شود. گیاه شاهدانه هندی در هنگام گل کردن دارای بوی تندی است و برحسب استفاده از قسمتهای مختلف آن مانند ساقه، دانه، سرشاخه گلدار، مواد مشابه مختلفی تهیه می گردد. از مشتقات حشیش، می توان به بنگ، بنگاب و چرس را نام برد. بنگ سرشاخه خشک شده گلدار یا میوه نشسته بوته شاهدانه که خرد شده و یا نشده باشد، خالص و یا مخلوط با مواد دیگر است.

ماده مخدر کوکائین

کوکائین از برگ کوکا تهیه می شند جویدن برگ کوکا در بین بومیان کلمبیا، جامائیکا، بولیوی و پرو مرسوم است. با آغشته شدن مخاط زبان و دهان به ماده مذکور، مصرف کننده احساس گرسنگی و تشنگی نمی کند. کوکائین برای قرن ها مورد استفاده سرخ پوستان جهت مبارزه با گرسنگی و کار سرسخت بوده و حتی تأثیر آن در روابط قرن نوزدهم میلادی مورد تحسین و تمجید افرادی از جمله فروید قرار گرفت تا سال ۱۹۰۶ میلادی این ماده محتوای اصلی کوکاکولا بوده و همچنین به عنوان داروی بیهوشی هم استفاده می شود.

کوکائین هم از لحاظ روانی و هم از لحاظ جسمی بر افراد تأثیر می گذارد.

عوارض ناشی از مصرف کوکائین:

استفاده از کوکائین دارای عوارض جسمی و روانی می باشد. معمولترین تاثیرات جسمی استفاده از کوکائین عبارتند از:

۱. نوسان در فشارخون، ضربان قلب و میزان تنفس
۲. حالت تهوع و دل آشوبی
۳. استفراغ، اضطراب و بی خوابی
۴. از دست دادن اشتها که باعث سوءتغذیه و کاهش وزن می شود.
۵. تورم و خون ریزی غشای مخاطی
۶. آسیب به مجاری بینی و صدمه به اشتها
۷. احتمال سکته قلبی و مغزی و تشنج

اکستناسی - اکس - ای - اکس، تی، سی یا ۳ و ۴ متیلن دی اکسی مت آمفتامین که به نامهای اکستاسی، اکستازی هم معروف است. در ایران با نام قرص های شادی بخش شناخته می شود. این ماده در سال ۱۹۱۴ در آلمان به عنان کم کننده اشتها مورد استفاده قرار گرفت که به علت اثرات آن از رده مصرف خارج شد. در دهه ۷۰ میلادی این دارو کاربرد مجدد یافت و در روان درمانی برای کمک به بیان احساسات بیماران استفاده شد، که در سال ۱۹۸۴ با اثبات اثرات آن روی مغز حیوانات آزمایشگاهی، از رده خارج شد.

شیشه (کریستال):

شیشه به صورت بلور و بسیار گران است و هر صورت آن با قیمت بیش از ۲۰ هزار تومان فروخته می شود. طریقه مصرف این ماده تقریباً مشابه هروئین و با زوروق است. شیشه ضربان قلب را افزایش داده و فشار خون را بالا می برد. ضمن اینکه مردمک چشم گشاد شده و تنفس افزایش می یابد و ممکن است حمله قلبی اتفاق بیفتد.

شیشه انرژی زا است و مصرف آن تمایلات جنسی را افزایش می دهد. بیشتر افراد پس از مصرف شیشه برعکس مواد ال اس دی دچار توهم می شوند. شیشه فعالیت سیستم عصبی- حرکتی را زیاد کرده، اشتها و خواب را کاهش داده و هیجان را افزایش می دهد.

نتایج تحقیقات در داخل کشور:

نتایج تحقیقاتی که در داخل کشور در زمینه گرایش به سوءمصرف مواد مخدر (صنعتی) در قالب کتاب ها، مقاله ها و پایان نامه ها چاپ گردیده است که در زیر به بخشی از آنها اشاره می گردد:

نتایج بعضی از تحقیقات منتشر شده در قالب کتاب ها:

موسوی و همکاران (۱۴۰۲)؛ ارائه اطلاعات پیرامون مواد مخدر باعث نگرش مثبت به سیگار میشود؟ ملاحظاتی از اصل تقابل ادراکی. هدف پژوهش حاضر، بررسی اثرگذاری تقابل ادراکی بر نگرش به سیگار با ارائه اطلاعات پیرامون مواد مخدر به افراد بود. از روش نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل استفاده شد. از دانشجویان مرد مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد ۴۵ فرد سیگاری و ۴۵ فرد غیرسیگاری به صورت هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارها عبارت بودند از آزمون تداعی سنج ضمنی (IAT)، پرسشنامه سلامت عمومی (GHQ-28) و پرسشنامه سنجش اعتیاد به سیگار. شرکت کنندگان به دو گروه سیگاری و غیرسیگاری تقسیم و سپس هر گروه به صورت تصادفی به سه گروه تحت مداخله با متن، تحت مداخله با فیلم و کنترل تقسیم شدند. شرکت کنندگان گروه های آزمایشی طی ۳ جلسه تحت ارائه اطلاعات پیرامون مواد مخدر قرار گرفتند و گروه کنترل اطلاعاتی دریافت نکرد. پس از پایان مداخله و دو هفته بعد، نگرش شرکت کنندگان به سیگار دوباره سنجیده شد. تحلیل داده ها به روش تحلیل واریانس آمیخته نشان داد ارائه اطلاعات در مورد مضرات مواد مخدر، با برقراری تقابل ادراکی، نگرش به سیگار را مثبت می کند ($F_{14/73, p < 0/01}$). تفاوت میان دو گروه سیگاری و غیرسیگاری ($F_{3/64, p < 0/01}$) و تفاوت گروه های آزمایشی (تحت مداخله فیلم و متن) نیز معنادار بود ($F_{7/69, p < 0/01}$). یافته این پژوهش تأییدی در جهت اصل تقابل ادراکی بود، بدین معنی که ارائه اطلاعات پیرامون مواد مخدر، طبق اصل تقابل ادراکی، نگرش مثبت تری به سیگار ایجاد می کند. تغییر نگرش به این دلیل انجام می شود که در مقایسه با اطلاعاتی که مضرات مواد مخدر را بیان می کند، مضرات سیگار کم اهمیت می نماید و بنابراین نگرش فرد به سیگار مثبت تر می شود.

گرایش به مواد مخدر، پیشگیری، سرکوبی یا اعتیاد (۱۳۸۹). گل محمدی خامنه، علی، تهران.

راهنمای کاربردی در مقابله با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی (۱۳۸۸). ملک محمدی، مجید، تهران، نشر پرشکوه.

مطالعات مردم شناسانه در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر (۱۳۸۹). قنبری، محمدرضا، تهران.

شناخت و پیشگیری از گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی و درمان آن (۱۳۹۰). سجادی، محمدعلی، فدایی، فرید؛ تهران، انتشارات تایماز.

پیشگیری از گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی و اعتیاد به آن (۱۳۸۹). مجموعه مقالات همایش بین المللی علمی- کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، تهران.

نقش خانواده در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی و شکل گیری اعتیاد (۱۳۸۷)، امانالهی، عباس؛ مجموعه مقالات همایش اعتیاد، انتشارات دانشگاه آزاد مسجدسلیمان.

پیشگیری از اعتیاد و بررسی عوامل گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی (۱۳۹۰)، مجموعه مقالات بین المللی علمی- کاربردی؛ تهران.

افزایش گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی و رابطه آن با امنیت اجتماعی (۱۳۸۵). حقیق، رضا، فصلنامه مطالعات اجتماعی، شماره ۱۲، تهران.

مجموعه مقالات همایش علمی- کاربردی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر (سنتی- صنعتی) در اعتیاد خانواده (۱۳۸۸). فاضلی، عصمت، ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری، تهران.

پیشگیری از گرایش به اعتیاد با آموزش مهارت های اساسی زندگی (۱۳۸۷). فریفته، حمید؛ نشریه اصلاح تربیت، شماره ۲۱، تهران.

نتایج تحقیقات در قالب پایان نامه ها:

بررسی شیوه های اثربخشی پیشگیری از اعتیاد (۱۳۸۸). رستمی، یعقوب؛ پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.

بررسی عوامل موثر در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر (سنتی- صنعتی) (۱۳۸۶)، نجف زاده، حمید؛ دانشگاه تهران.

بررسی عوامل موثر ر گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در زنان (۱۳۸۸). قناعتیان، زهرا؛ دانشگاه تهران.

علل گرایش نوجوانان و جوانان به اعتیاد مواد مخدر استان کرمان (۱۳۸۷). کریم زاده افکاری، غلامحسین؛ دانشگاه آزاد اسلامی نراق.

رابطه گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی پسران مقطع دبیرستان منطقه ۱۵ تهران با وضعیت تحصیل و تربیت مولد (۱۳۸۵). پایان نامه دوره کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن.

علل گرایش نوجوانان و جوانان به مواد مخدر صنعتی در سمنان (۱۳۸۸). نثاری، خلیل؛ دانشکده علوم قضایی.

بررسی عوامل گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین نوجوانان و جوانان پسر شهرستان کرج (۱۳۸۶). پایان نامه دوره کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی تهران.

نتایج تحقیقات در خارج از کشور

ژیا و همکاران ۲۰۲۴ پژوهشی پیرامون حمایت اجتماعی و گرایش به مواد مخدر انجام دادند. این پژوهش با هدف مقایسه حمایت و محرومیت اجتماعی در معتادان به مواد مخدر و داروهای روان گردان و افراد بهنجار انجام گرفت. نتایج نشان داد که معتادان به داروهای روان گردان در مقایسه با معتادان به مواد مخدر و افراد بهنجار و معتادان به مواد مخدر در مقایسه با افراد بهنجار از حمایت اجتماعی کمتری برخوردارند و از محرومیت های اجتماعی چندگانه رنج می برند ($P < 0.01$). تحلیل رگرسیون چند متغیری نیز نشان داد که حمایت اجتماعی پایین، محرومیت اجتماعی معتادان را پیش بینی می کند ($P < 0.01$). این یافته ها نشان می دهد که محرومیت اجتماعی از عوامل خطرزا برای سوء مصرف مواد روان گردان محسوب می شود.

پتروسو و همکاران در سال ۲۰۲۴ به پژوهشی درباره "بیوتیپ های اعتیاد: یک تغییر پارادایم برای استراتژی های درمانی آینده؟" پرداختند. هدف پژوهش حاضر با هدف پیش بینی ماندگاری و خروج از مداخلات درمانی اعتیاد بر اساس تکانشگری و هیجان خواهی انجام شد. یافته ها نتایج تحلیل تابع تشخیص نشان داد تکانشگری (تکانشگری حرکتی، تکانشگری شناختی و بی برنامهگی) و هیجان خواهی (تازگی و شدت) توان پیشبینی ماندگاری و خروج معتادان از مداخلات درمان اعتیاد را دارند. نتیجه گیری بر اساس نتایج این مطالعه می توان گفت: ویژگیهای شخصیتی مانند تکانشگری و هیجان خواهی با ماندگاری در درمان همبستگی منفی دارد. هر چه مقدار این ویژگی ها در فرد معتاد کمتر باشد ماندگاری در درمان بیشتر است؛ بنابراین در درمانگاه ها و کمپ ها لازم است تمرکز روان درمانی و مشاور بر کاهش تکانشگری و هیجان خواهی باشد.

چیریلو، استفانو؛ برینی، روبرتو (۲۰۰۹) در رابطه با تأثیر وضعیت تحصیلی، بخصوص شکست تحصیلی در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر به ویژه صنعتی به جهت سهولت مصرف، تحقیقاتی در ایتالیا انجام داده و پیرمادی (۱۳۹۱) نتایج تحقیقات آنها را

در کتابی به عنوان «گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در آینه روابط خانوادگی، اشتغال و تحصیلات» در اصفهان ترجمه توسط انتشارات همام نشر یافته است.

هاوکینز؛ کاتالانو؛ میلر (۲۰۱۰) درباره «عوامل خطر و عوامل حفاظت‌کننده در پیشگیری از گرایش به سوءمصرف مواد مخدر سنتی و صنعتی در جوانان و نوجوانان» در امریکا تحقیق کرده و نتایج تحقیقات خویش را طی مقاله‌ای در نشریه *Additional and Research Journal of Brief research* انتشار داده‌اند و ماه جویی (۱۳۹۱) آن را در تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی انتشارات مدرسه ترجمه و چاپ کرده است.

همچنین روزنهان و سلیگمن (۱۹۹۵) در کتاب آسیب‌شناسی روانی جلد دوم ترجمه سیدمحمدی (۱۳۸۷) و کاپلان؛ ساموک در کتاب «خلاصه روان‌پزشکی» (۲۰۰۷) ترجمه پورافکاری (۱۳۸۴) طی فصل‌هایی درباره گرایش به سوءمصرف مواد مخدر سنتی و صنعتی مطالب مبسوطی آورده و به تحقیقاتی اشاره کرده‌اند.

براساس تحقیقاتی که در سال ۲۰۰۲ درباره میزان مصرف مواد مخدر و سلامتی افراد در امریکا انجام شده است حدود سه میلیون و پانصد هزار آمریکایی که ۱۲ سال به بالا دارند، حداقل یک بار مواد اعتیادآور از جمله هروئین را مصرف کرده‌اند. آماری که از دبیرستان‌های امریکا در سال ۲۰۰۳ بدست آمده است، نشان می‌دهد ۱/۶ درصد از کودکان ۸ ساله، ۱/۵ درصد از کودکان ۸ تا ۱۲ ساله، و ۱/۵ درصد از دانش‌آموزان ۱۲ سال به بالا حداقل یک بار هروئین مصرف کرده‌اند. کودکان و جوانان دبیرستانی در تحقیق فوق نشان داده‌اند که ۳/۳ درصد از کل دانش‌آموزان آمریکایی مواد اعتیادآور مصرف می‌کنند و اغلب مصرف‌کنندگان نیز پسر می‌باشند.

براساس نظرسنجی‌هایی که از دانش‌آموزان آمریکایی در سال ۲۰۰۳ صورت گرفته است، ۱۵/۶ درصد از دانش‌آموزان ۸ ساله، ۱۸/۸ درصد از دانش‌آموزان ۱۰ ساله، ۲۷/۹ درصد از دانش‌آموزان ۱۲ ساله گفته‌اند که به سهولت مواد در دسترس آنها قرار دارند.

براساس این تحقیقات همچنین ۰/۱ درصد از کل دانشجویان و ۱/۸ درصد از جوانان ۱۹ تا ۲۸ ساله آمریکایی حداقل یک بار در زندگی شان مواد مخدر مصرف کرده‌اند.

همچنین طی تحقیقاتی که در سالهای ۶۹، ۷۹ و ۸۹ در ایران توسط معاونت پژوهشی وزارت بهداشت بر روی ۱۰,۰۰۰ نفر از جمعیت کل کشور شده، نشان داده که در کل جامعه از ۱۴/۳٪ به ۱۲/۵٪ کاهش مصرف نئانیات داشته‌ایم، اما میان گروه سنی جوان بین ۱۵ تا ۲۵ ساله درصد مصرف دخانیات از ۱۰/۷ درصد به ۱۷/۱ درصد افزایش یافته است.

همچنین در اواخر دهه ۲۰۰۰ طبق گزارش برنامه کنترل مواد مخدر سازمان ملل متحد معادل ۴/۲ درصد افراد بالای ۱۵ سال یعنی ۱۸۰ میلیون نفر در سراسر دنیا، مواد مخدر مصرف کرده‌اند.

آمار معتادان جهانی به خصوص در شرق و کشورهای جنوب شرقی آسیا رو به افزایش است.

طبق بررسی الگوهای مصرف مواد مخدر در ایران در سال ۱۳۸۷ نزدیک به ۸۱ درصد جمعیت نمونه افراد مصرف‌کننده مواد در ایران در فاصله سنی ۲۰ تا ۳۴ سال قرار داشتند؛ به علاوه یک پژوهش آماری در امریکا نشان داد که از ۲۰۰,۰۰۰ زن باردار که مواد مخدر مصرف می‌کرده‌اند، ۲۰٪ آنها به دلیل مصرف کوکائین و کراک، نوزادانی نارس، کم‌وزن و یا مرده به دنیا آورده‌اند. (اداره کل پژوهش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۹)

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری جهت برخورداری از نمونه‌های دقیق تر، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبتی با در نظر گرفتن طبقات مختلف از بُعد جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی آنها بوده است.

روش تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات

نمونه‌ها در دو جنس دختر و پسر دانشجویان دانشگاه پیام نور در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ که در محدوده سنی ۲۲ تا ۳۰ سال قرار دارند، انتخاب شده‌اند. نمونه‌ها از لحاظ تحصیلات در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد قرار دارند. سن، جنس،

اشتغال و وضعیت تحصیلی دانشجویان این دانشگاه به صورت مقیاس درجه بندی پرسشنامه به صورت (بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) صورت بندی شده است.

اعتبار و روایی ابزار تحقیق

ابزاری که برای تحقیق استفاده می شود باید دارای روایی باشد تا بتوان نتایج آن را به کل جامعه تعمیم داد. روایی برای مفید و موثر بودن جمع آوری داده ها شرط اساسی است. برای دستیابی به این ویژگی ابزار تحقیق لازم است که سازنده ابزار به گردآوری شواهدی در این رابطه اقدام نماید. در این صورت ابزار مورد تحقیق از یک روایی محتوایی صوری برخوردار خواهد شد؛ بنابراین به منظور تعیین اعتبار ابزار پژوهش قبل از اجرای نهایی پرسشنامه در بین ۱۰۰ نفر از دانشجویان توزیع گردید و به این وسیله اعتبار صوری پرسشنامه بدست آمد.

ابزار اندازه گیری برای بدست آوردن داده های آماری، پرسش نامه محقق ساخته استاندارد ۳۰ سوالی در رابطه با سه فرضیه جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی می باشد؛ که روایی و پایایی آن قبلاً در چندین پایان نامه و تحقیق بکار بسته شده و مورد تایید قرار گرفته است؛ که به این پایان نامه ها و مقالات تحقیقی که از این پرسشنامه استفاده شده در قسمت «نتایج تحقیقات در قالب پایان نامه ها و مقاله ها» اشاره شده است.

لازم به ذکر است که پرسش نامه محقق ساخته استاندارد، نوعی ابزار می باشد که قبلاً توسط پژوهشگران و صاحبانظران مورد استفاده قرار گرفته و پایایی و روایی آن مورد تایید قرار گرفته است.

در پرسشنامه محقق ساخته استاندارد:

نمونه آماری ۱۰۰ نفر دانشجوی دختر و ۱۰۰ نفر دانشجوی پسر رشته های مختلف دانشگاه پیام نور در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱

این پرسشنامه در سه نسخه برای هر کدام از دانشجویان یکبار بر حسب جنسیت، بار دوم بر حسب وضعیت اشتغال و بار سوم بر حسب وضعیت تحصیلی ارائه و از ایشان تقاضا شده است در هر کدام از آنها یا بر حسب جنسیت، یا بر حسب اشتغال و یا بر حسب وضعیت تحصیلیشان پاسخ دهند.

روش آماری

به منظور تجزیه و تحلیل داده ها و بررسی علل گرایش جوانان به مواد مخدر کراک، شیشه، ال اس دی، اکستاسی و ... در بین دانشجویان از آمار توصیفی شامل جدول فراوانی، فراوانی درصدی و نمودارها استفاده شده است.

به منظور بدست آوردن داده ها سه بار، یک بار برای بدست آوردن داده هایی در رابطه با جنسیت، یکبار در رابطه با اشتغال و یک بار نیز در رابطه وضعیت تحصیلی دانشجویان توزیع، و داده ها از آن پرسشنامه ها در رابطه علل گرایش دانشجویان به مواد مخدر صنعتی بسته به جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی حاصل آمد.

این داده ها در جهت آزمون سه فرضیه تحقیق در فصل چهارم (یافته ها و تجزیه و تحلیل داده ها) مورد ارزیابی و تحلیل آماری قرار می گیرند.

فرضیه های تحقیق

فرضیه ۱: «گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.»

فرضیه ۲: «گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است»

فرضیه ۳: «گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان بر حسب وضعیت تحصیلی آنان متفاوت است»

تجزیه و تحلیل داده های پژوهش

جهت آزمون فرضیه های تحقیق یعنی:

فرضیه (۱) آزمون: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

فرضیه (۲) آزمون: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است.

فرضیه (۳) آزمون: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان بر حسب وضعیت تحصیلی آنان متفاوت است.

برای بررسی و مقایسه تأثیر عوامل جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی از روش آمار توصیفی و با به دست آوردن فراوانی و درصد فراوانی در مقیاس لیکرت از پاسخ های بسیار زیاد تا بسیار کم به میزان تأثیر این عوامل در گرایش به مواد مخدر صنعتی پی برده و طبق آمار به دست آمده، می توان گفت که کدام عوامل می توانند بیشترین تأثیر را بگذارند؛ و با ترسیم نمودار، کاملاً می توان این مطلب را توضیح داد.

فراوانی و درصد فراوانی بدست آمده جهت آزمون فرضیه (۱)

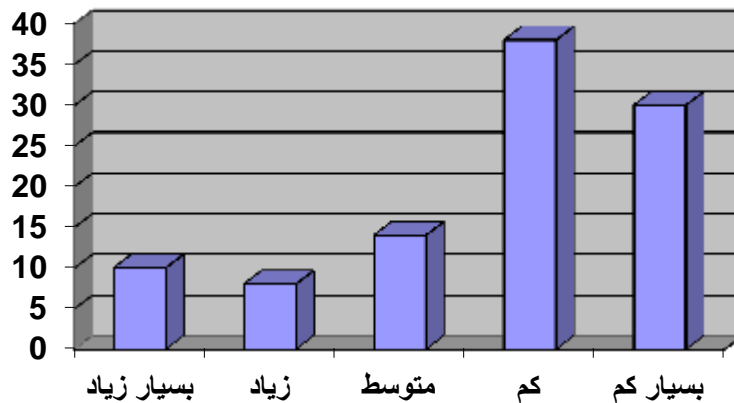
جدول ۱- بررسی تأثیر جنسیت در گرایش دانشجویان دختر و پسر به مواد مخدر صنعتی

نمرات در مقیاس لیکرت	فراوانی	درصد فراوانی
بسیار زیاد	۱۰	٪۱۰
زیاد	۸	٪۸
متوسط	۱۴	٪۱۴
کم	۳۸	٪۳۸
خیلی کم	۳۰	٪۳۰
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

همان طور که جدول ۱ نشان می دهد، آزمودنیها تأثیر جنسیت را ۱۰ درصد بسیار زیاد، ۸ درصد زیاد، ۱۴ درصد متوسط، ۳۸ درصد کم و ۳۰ درصد بسیار کم می دانند. پس می توان گفت تأثیر جنسیت در گرایش دانشجویان دختر و پسر به مواد مخدر صنعتی می تواند به میزان کم دخالت داشته باشد.

نمودار مربوط به فرضیه (۱):

فرضیه (۱): گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. یافته ها براساس پرسشنامه محقق ساخته جهت آزمون فرضیه (۱) در جدول زیر در مقیاس لیکرت آورده شده اند: گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

نمودار ۱- گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر

همان طور که جدول ۱ نشان می دهد: ۱۰ درصد آزمودنیها جواب بسیار زیاد، ۸ درصد جواب زیاد، ۱۴ درصد جواب متوسط، ۳۸ درصد جواب کم و ۳۰ درصد جواب بسیار کم داده اند؛ بنابراین فرض صفر رد و آزمودنیها پاسخ داده اند که: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است.

فراوانی و درصد فراوانی بدست آمده جهت آزمون فرضیه (۲):

گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است. فرضیه (۲): گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است.

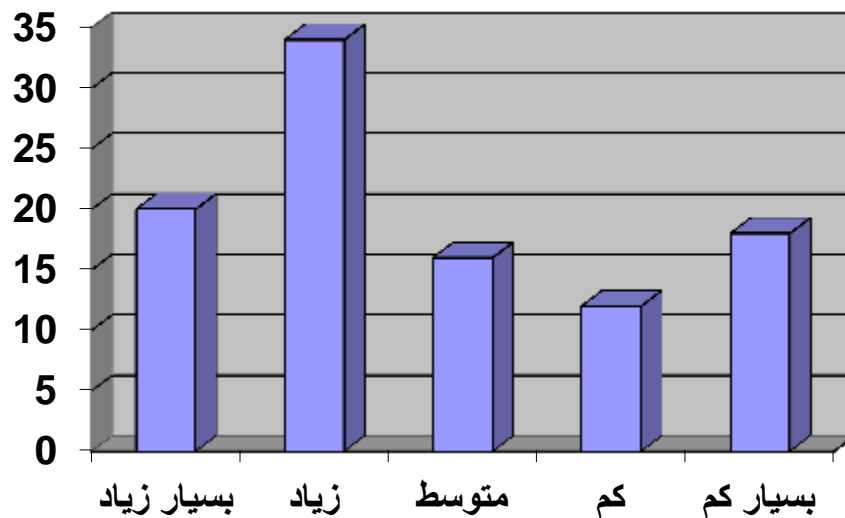
جدول ۲- فراوانی و درصد فراوانی بدست آمده جهت آزمون فرضیه (۲)

نمرات در مقیاس لیکرت	فراوانی	درصد فراوانی
بسیار زیاد	۲۰	٪۲۰
زیاد	۳۴	٪۳۴
متوسط	۱۶	٪۱۶
کم	۱۲	٪۱۲
خیلی کم	۱۸	٪۱۸
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

همان طور که جدول ۲ نشان می دهد: ۲۰ درصد آزمودنیها جواب بسیار زیاد، ۳۴ درصد زیاد، ۱۶ درصد متوسط، ۱۲ درصد کم و ۱۸ درصد بسیار کم در رابطه با آزمون فرضیه (۲) داده اند بنابراین فرضیه صفر رد و آزمودنیها پاسخ داده اند که: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است.

نمودار مربوط به فرضیه (۲):

گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است.

نمودار ۲- گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل

فراوانی و درصد فراوانی بدست آمده جهت آزمون فرضیه (۳):

فرضیه (۳): گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان برحسب وضعیت تحصیلی متفاوت است.

جدول ۳- فراوانی و درصد فراوانی بدست آمده جهت آزمون فرضیه (۳)

نمرات در مقیاس لیکرت	فراوانی	درصد فراوانی
بسیار زیاد	۳۲	٪۳۲
زیاد	۲۰	٪۲۰
متوسط	۲۳	٪۲۳
کم	۱۵	٪۱۵
خیلی کم	۱۰	٪۱۰
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

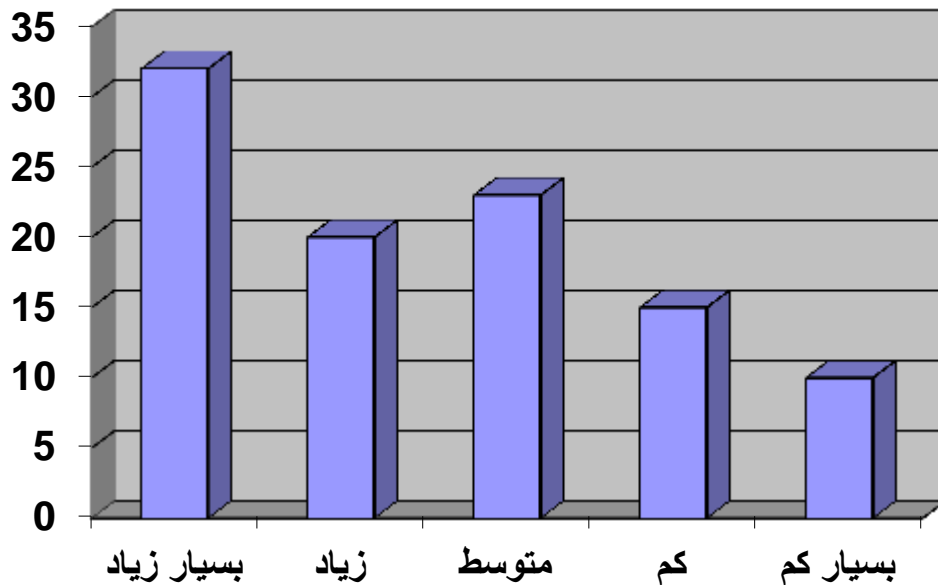
جهت آزمون فرضیه (۳): بررسی وضعیت تحصیلی دانشجویان در گرایش به مواد مخدر صنعتی

همان طور که جدول ۳ نشان می دهد: ۳۲ درصد آزمودنیها جواب بسیار زیاد، ۲۰ درصد زیاد، ۲۳ درصد متوسط، ۱۵ درصد کم، ۱۰ درصد خیلی کم در رابطه با آزمون فرضیه (۳) داده اند.

بنابراین فرضیه صفر رد و آزمودنیها پاسخ داده اند که گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیر شاغل متفاوت است.

نمودار مربوط به فرضیه (۳):

گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیر شاغل متفاوت است.

نمودار ۳- گرایش به سوء مصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیر شاغل

نتیجه گیری

افزایش جمعیت جوان هر کشور، میزان آسیب پذیری جوامع را به لحاظ سوء مصرف مواد مخدر صنعتی و شیمیایی مضاعف نموده است؛ زیرا جوانان امروزی با انگیزه کنجکاوی خود، همگرایی با روند تحولات اجتماعی، جهانی و هویت یابی و یارهایی از فشارهای اجتماعی، فرار از مشکلات و مسئولیت ها، به مصرف مواد مخدر به ویژه مواد مخدر صنعتی و شیمیایی پناه می برند. نتایج حاصل از یافته های این پژوهش می تواند ضمن ارائه تصویری روشن از کم و کیف ویژگی های جوانان معتاد به مواد مخدر صنعتی، سهم عمده ای در سازوکار تدوین برنامه های پیشگیری از رشد مصرف مواد مخدر صنعتی داشته باشد. به طور کلی می توان گفت که عمده ترین عامل موثر در گرایش جوانان و دانشجویان به مواد مخدر صنعتی، (سن) به لحاظ کم تجربگی و عدم شناخت و یا شناخت پایین از مسائل اجتماعی و فرهنگی، جنسیت، چرا که پسران در جوامع سنتی و نیمه سنتی در حال گذار به مدرن جامعه ما از کنترل و محدودیت های خانوادگی کمتری برخوردارند، اشتغال، چرا که مشغول شدن جوانان و دانشجویان، وقت فراغت کمتری برای آنها ایجاد نموده و در نتیجه کمتر فرصت می یابند که در دام دوستان و همسالان ناباب بیافتند؛ و هم چنین وضعیت تحصیلی، تأثیر دوسویه دارد. چرا که هم اعتیاد به مصرف مواد مخدر صنعتی سبب افت تحصیلی می گردد و هم افت تحصیلی، سبب افسردگی و اضطراب و معالاً امکان گرایش به مواد مخدر را بیشتر می نماید.

یافته های تحلیلی تحقیق گویای این واقعیت است که مهمترین عوامل در مقایسه گرایش دانشجویان دختر و پسر به مواد مخدر صنعتی در رابطه با جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی، جبران کمبودهای فردی در جمع، تفریح در میهمانی ها،

استعمال آسان، ارزانی و دم دسترس بودن، تقلید از سایرین، تنوع طلبی جوانان، مصرف در مهمانی های شبانه و راحتی مصرف آنها می باشد.

در یک نتیجه گیری کلی و نهایی می توان اظهار نمود که به ترتیب وضعیت تحصیلی، بعد اشتغال و در آخر جنسیت در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی بر مبنای داده های ناشی از پرسش نامه در جداول و نمودارهای این تحقیق، نقش دارند.

پیشنهادهای تحقیق

پیشنهادی کاربردی

یکی از بلاهای خانمانسوز که آفتی به پیکر جوامع بشری است، مسئله مواد مخدر است که خلاقیت، توان و سازندگی را از قشر جوان جامعه گرفته و بنیان خانواده آنها را در معرض نابودی و ازهم پاشیدگی قرار داده است و متأسفانه روز به روز، رو به گسترش است.

در این مورد می توان پیشنهادهای کاربردی زیر را مدنظر قرار داد:

الف: براساس یافته ی مربوط به فرضیه (۱) که: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان دختر و پسر متفاوت است» می باشد لذا پیشنهاد می گردد که در رابطه با دختران و پسران برحسب و در رابطه با روشهایی مناسب و در انطباق با جنسیت آنها آموزش ها و مهارتهای لازم در جهت مقابله با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی داده شود.

ب: براساس یافته های مربوط به فرضیه (۲) که: گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان شاغل و غیرشاغل متفاوت است» می باشد، لذا پیشنهاد می گردد که در جهت کمک به اشتغال دانشجویان تصمیمات جدی از سوی مسئولان گرفته شود تا آنها از سر بیکاری در معرض خطر سوء مصرف مواد مخدر قرار نگیرند.

ج: «مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان برحسب وضعیت تحصیلی آنان متفاوت است» می باشد؛ براساس داده ها و اطلاعات ناشی از پرسشنامه ها وضعیت تحصیلی بهتر، بیانگر معنویت بخشی بیشتری در گرایش به سوءمصرف مواد مخدر می باشد؛ بنابراین پیشنهاد می گردد که با ارائه آموزش ها و تدریس های جامع تر و نافع تر و کم در بهبود وضعیت تحصیلی دانشجویان، آنها را از گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی بیشتری بخشید.

پیشنهادهای پژوهشی

با توجه به اولویت مصرف مواد مخدر صنعتی در سنین جوانی و حتی نوجوانی، پیشنهاد می گردد که در درباره تأثیر عوامل تغییر الگوی مصرف مواد مخدر در بین جوانان و دانشجویان توسط صاحب نظران روانشناس، جامعه شناس و دیگر مراجع ذیصلاح مربوطه، تحقیقات پایه ای و همه جانبه ای در این موارد صورت گیرند و حاصل تحقیقات به صور مختلف در اختیار افراد جامعه قرار گیرند.

با توجه به کاهش میانگین سنی گرایش جوانان به مواد مخدر صنعتی و شیمیایی (۱۵ تا ۱۸ سال)، هرگونه اقدام انتظامی، قضایی و آموزشی بایستی متناسب با شرایط سنی، جسمی و سطوح رشدی. آگاهی آنان باشد.

ج: چون نقش همسالان در دوره نوجوانی و جوانی بیشتر می باشد، و آنها نمی توانند در مقابل فشار حاکم در مهمانی های شبانه که در ان مواد مخدر صنعتی در رابطه با روش های مناسب آگاهی دهی به نوجوانان و جوانان تحقیق نمایند.

د: محققان بعدی پیشنهاد می گردد که با پرسش نامه ها و نوع تحقیق های دیگر در مقایسه گرایش به سوءمصرف مواد مخدر صنعتی در بین دانشجویان برحسب جنسیت، اشتغال و وضعیت تحصیلی آنان تحقیق و نتایج تحلیل ها براساس داده ها و اطلاعات پژوهشی خویش را در اختیار نوجوانان و جوانان، دانشجویان، خانواده ها و مسئولان قرار دهند.

منابع

۱. آبادینسکی، ه. (۱۳۸۴). مواد مخدر، نگاهی اجتماعی. مترجمان: ذکریایی، محمدعی و دیگران، تهران، انتشارات جامعه و فرهنگ.
۲. احمدوند، محدعلی (۱۳۸۷). نظریات سوء مصرف مواد مخدر، تهران، نشر نیلوفر.
۳. اسعدی، حسن (۱۳۹۰). اعتیاد در آئینه خانواده، تهران، نشر کیهان.
۴. اسلام دوست، ثریا (۱۳۹۱). اعتیاد، سبب شناسی و درمان، انتشارات پیام نور.
۵. آقابخشی، حبیب (۱۳۸۹). بررسی مواد مخدر، تهران، نشر حافظ.
۶. آیسینک، اچ (۱۳۸۵). جرم و شخصیت، ترجمه دکتر پاشا شریفی، حسن. دکتر نجفی زند، جعفر. تهران، انتشارات سخن.
۷. برفی، محمد (۱۳۸۸). از میکده تا ماتمکده اعتیاد. تهران، نشر احسان.
۸. پورکاظمی، لطفعلی (۱۳۸۹). ترک اعتیاد، تهران، انتشارات سلام.
۹. چیریلو، استفانو. برینی، روبرتو (۱۳۹۱). گرایش به سوء مصرف مواد مخدر در آئینه روابط خانوادگی و اشتغال و تحصیلات، ترجمه پورمرادی، سعید، اصفهان، انتشارات همام.
۱۰. حاتمی، حمیرا. محسنی، صفر. شیخ زاده، فرزاد. نجاتی، فرانک. بررسی مقایسه‌ای اثرات تزریقی درون صفاقی هروئین و شیشه بر تعداد سلولهای خونی و لیوپروتئین های سرمی، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، دوره ۲۲، شماره ۲، سال ۱۳۹۲.
۱۱. حسینی، علی اصغر (۱۳۸۸). فاجعه مواد مخدر، تهران، ستاد مبارزه با مواد مخدر.
۱۲. زمان دانش، تاج (۱۳۸۷). اطفال و جوانان بزهکار، تهران، موسسه فرهنگی رسا.
۱۳. زمان دانش، تاج (۱۳۸۹). معتاد کیست و مواد مخدر چیست، تهران، نشر کیهان.
۱۴. صارمی، رضا (۱۳۸۹). انواع مخدرهای صنعتی و شیمیایی، تهران، نشر پرشکوه.
۱۵. فرجاد، محمدحسین (۱۳۹۱). آسیب شناسی اجتماعی و جامعه شناسی انحرافات، تهران، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر.
۱۶. گلدوزیان، ایرج (۱۳۷۲). حقوق جزای اختصاصی، تهران، انتشارات دانشگاهی.
۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۹۰). جامعه شناسی. ترجمه صبوری، منوچهر، تهران، نشر نی.
۱۸. ممتازی، سعید (۱۳۹۰). خانواده و اعتیاد، تهران، انتشارات مهدیس.
۱۹. موسوی، اشرف سادات، نکویی منش، محمدعلی، و مسجدی، محمدرضا. (۱۴۰۲). ارائه اطلاعات پیرامون مواد مخدر باعث نگرش مثبت به سیگار میشود؟ ملاحظاتی از اصل تقابل ادراکی. پژوهش های علوم شناختی و رفتاری، -. doi: 10.22108/cbs.2024.137070.1742
۲۰. واثقی، منصور (۱۳۸۷). مواد مخدر و اعتیاد، اصفهان، انتشارات گل‌های محمدی.
۲۱. اداره کل پژوهش های ستاد مبارزه با مواد مخدر، بررسی مواد مخدر، نشر سازمان تبلیغات اسلامی ۱۳۸۹.
۲۲. روزنامه همشهری، شنبه، ۳۰ بهمن ۱۳۷۸، شماره ۲۰۵۶، ص ۲۳.
۲۳. صالح آبادی، ابراهیم. سلیمی امان آباد، محسن. بررسی رابطه سبک زندگی جوانان و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در شهر شیروان ۱۳۹۱، سال ۳، شماره ۶، فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان.
۲۴. هفته نامه حلال، شماره ۷۵، آبان ۱۳۸۹.

25. Jia, D., Zhang, K., & Xu, Y. (2024). The relationship between social support and relapse tendency among those who struggle with drug addiction: Multiple mediators of exercise self-efficacy and health-related quality of life. *Journal of Drug Issues*, 54(1), 120-133.

26. Lingford – Hughes A clementi N (2008).Addiction and substance misuse. Medicine.36(8)422-429.
27. Maithya W,R. (2009). Drug Abuse in secondary schools in kenya: Developing a program for prevention and intevention, Ph.d unpublished -4. Dissertation, university of south Africa.
28. Miller, T. R. lesting. D.C.& Smith,G.s. (2001).Injury risk among, medicallyidentified alchol and drug abuser, Alcholism: clinical and –Experimental research, 25 (1), 54-59.
29. Pettoruso, M., Di Lorenzo, G., De Risio, L., Di Carlo, F., d’Andrea, G., & Martinotti, G. (2024). Addiction biotypes: a paradigm shift for future treatment strategies?. Molecular Psychiatry, 1-3.
30. [http:// WWW.IRANPAK.IR](http://WWW.IRANPAK.IR)
31. [http:// WWW.POLICE.IR](http://WWW.POLICE.IR)
32. [http:// WWW.KIAU.AC.IR](http://WWW.KIAU.AC.IR)
33. [http:// WWW.IRANHEALERS.COM](http://WWW.IRANHEALERS.COM)
34. [http:// WWW.IRANDOC.AC.IR](http://WWW.IRANDOC.AC.IR)
35. [http:// WWW.KANOON-KHORSHID.ORG](http://WWW.KANOON-KHORSHID.ORG)
36. [http:// WWW.IRANSALAMAT.COM](http://WWW.IRANSALAMAT.COM)
37. [http:// WWW.PERSIANDIET.COM](http://WWW.PERSIANDIET.COM)
38. [http:// WWW.KNRC.HBI.IR](http://WWW.KNRC.HBI.IR)
39. [http:// WWW.ROHAM.WS](http://WWW.ROHAM.WS)
40. [http:// WWW.ICTIR.NET](http://WWW.ICTIR.NET)